

A TRIANONI BÉKE MEGALKOTÁSÁNAK GAZDASÁGI VONATKOZÁSAI A CSEHSZLOVÁK BÉKEDELEGÁCIÓ ELŐTERJESZTÉSEINEK TÜKRÉBEN

Bevezetés

A versailles-i békekonferencián Magyarország trianoni határainak meghúzásakor a megszülető utódállamok számos érvet sorakoztattak fel területi igényeik alátámasztásául. Az érvek megalkotásában és propagálásában különösen találékony volt az Eduárd Benes vezette csehszlovák béke delegáció. Ez a béke delegáció egy igen széles alapokon nyugvó érvrendszert állított fel, ennek spektruma a történetbölcseleti érvektől (a csehek küldetése a humanitás szolgálata, a szellemi és erkölcsi értékek védelme a német és magyar barbársággal szemben), az egészen pragmatikus ún. stratégiai érvekig (kell nekünk ez a szénmedence, kell nekünk ez a vasútvonal, mert e nélkül nem működik államunk) terjedt.

Tanulmányunkban a csehszlovák béke delegáció által a békekonferencia elébe terjesztett igényeket és az azok alátámasztására szolgáló érveket tárjuk fel, külön figyelmet fordítva a gazdasági jellegű érvelésekre.

A csehszlovák igények és a békekonferencia

A békekonferencia és a területi kérdések

A békekonferencia ünnepélyes megnyitására 1919. január 18-án került sor. A résztvevők azonban nem tisztázták, hogy a párizsi konferencia a győztesek előzetes, a különböző álláspontok egyeztető konferenciája-e, amelyet egy kongresszus követ majd a semlegesek és vesztesek bevonásával, vagy ez már maga a békekonferencia, amelynek határozatai véglegesek és visszavonhatatlanok. A párizsi konferencia az előbbiként indult, s menet közben alakult át az utóbbivá.

Így a konferencián a legyőzött államok képviselői nem vehettek részt, s a vesztesek csak a döntések meghozatala után, azok tudomásulvétele végett jelenhettek meg. Ha a döntéshozatal mechanizmusát nézzük, akkor azt látjuk, hogy bár eredetileg sokféle vitafórumot szerveztek, és úgy gondolták,

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásából hogy a plenáris ülés lesz majd a döntések fóruma, az érdemi döntések a nagyhatalmak vezetőinek kezébe kerültek.¹

A konferencia legfőbb szerve a Versailles-i Legfelső Haditanácsból kinőtt TÍZEK TANÁCSA, vagy másképpen a LEGFELSŐBB TANÁCS volt. Ez az öt nagyhatalom ún. első delegátusaiból (az amerikai elnök, az angol, a francia, az olasz és a japán miniszterelnök) illetve külügyminisztereiből állt. Ez a testület három hónapon keresztül töltötte be a legfelsőbb szerv funkcióját, de mivel meglehetősen nehézkesen dolgozott, 1919. március végén Wilson javaslatára létrehozták a Négyek Tanácsát.

Ennek tagjai az alábbiak voltak: Wilson (amerikai elnök), Lloyd George (angol miniszterelnök), Clemenceau (francia miniszterelnök) és Orlando (olasz miniszterelnök).

A felmerülő sokrétű kérdések vizsgálatára és javaslatok készítésére összesen 58 különböző bizottságot hoztak létre Balfour január 16-i javaslata alapján. A határkérdésekkel több bizottság foglalkozott, ezeknek a bizottságoknak a felső szerve volt a IX-es számot viselő *Területi Kérdések Bizottsága*. Elnöke a francia Tardeu, alelnöke az olasz Salvago Raggi, tagjai dr. S. E. Mezes, az amerikai szakértők vezetője és az angol Sir E. Crowe.

A területi kérdéseknél követett eljárási módot az a tény határozta meg, hogy a konferencia nem a távollevő, vesztes, vagy ahogy a résztvevők mondták a „bűnös felek”, hanem a jelenlevők ügyeiből indult ki. Nem Ausztria vagy Magyarország stb. kérdéseivel foglalkozott, hanem a csehszlovák, lengyel, román és jugoszláv igényekre összpontosította figyelmét.

Magyarország területi kérdéseivel a szó szoros értelmében egyetlen bizottság se foglalkozott. Foglalkozott azonban vele a csehszlovák bizottság, illetve a román-jugoszláv bizottság, Csehszlovákia, illetve Románia és Jugoszlávia oldaláról.²

Csehszlovákia felkészülése a békekonferenciára

Csehszlovákia mint nemzetközileg elismert állam részt vehetett a konferencián, azaz mint győztes hadviselő félnek joga volt arra, hogy a békekonferencia elé terjessze igényeit. Így Benesnek – mint külügyminiszternek – lehetősége nyílt a csehszlovák állam érdekeit érvényesíteni.

Az erre történő felkészülést már 1918 őszén megkezdte Benes, erről így ír: „Masaryk professzor már 1918 folyamán is olykor-olykor felszólított

1 Erről bővebben lásd MARSTON, F. S.: *The Peace Conference of 1919. Organization and Procedure*. London. 1944. – LORD HANKEY: *The Supreme Control at the Paris Peace Conference 1919*. London. 1963. – továbbá ARDAY Lajos: *Térkép csata után. Magyarország a brit külpolitikában 1918-1919*. Magvető Kiadó. Budapest 1990. „A konferencia felépítése és a bizottságok működése” című alfejezetét 146-149. old. – továbbá ORMOS Mária: *Padovától Trianonig*. Kossuth Kiadó. Budapest 1984. „A békekonferencia eljárási kérdései és indoklásai” című alfejezetét 135-155. old.

2 ORMOS Mária: *Padovától Trianonig*. 136. old.

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásáiból leveleiben, készüljek a békekonferenciára. Ezért a lehető leggyorsabban, úgyszólván rögtönözve és minden segédanyag és irodalom nélkül, állítottam össze legtöbb béke-émlékiratunkat, amelyekben lefektettem valamenynyí békekövetelésünket. Így történt, hogy néhány tárgyi hiba is előfordult bennünk, amelyeket később mint szándékos, célzatos okfejtést vetettek szememre.”³

Benes ezen rögtönzésre vonatkozó sorait nagy fenntartásokkal kell kezelnünk, úgy véljük, hogy Benes és a csehszlovák küldöttség nagyon is tudatosan felkészült a békekonferenciára. Véleményünket arra alapozzuk, hogy amikor 1918 őszén a prágai kormány egy tájékoztató közleményt bocsátott ki a Szlovák Nemzeti Tanács részére, abban részletesen kifejtették, hogy csehszlovák kormány fontos és egyik alapvető feladatának tekinti az adatok gyűjtését a magyarok múltbeli „tetteire” vonatkozóan, a nemzeti elnyomás békekonferencián való igazolására.⁴ Az anyaggyűjtésnek – melyhez a Szlovák Nemzeti Tanács segítségét kérték – a következőkre kellett kiterjednie: hol, mikor kezdődött a magyarosítás, milyen eseményekkel, e célból állami és egyházi statisztika összeállítása, magyar brosúrák és anyagok összegyűjtése, melyekkel a „brutális magyarosító politikát” lehet bemutatni.

A csehszlovák területi igények és indoklásuk

A csehszlovák delegációt a békekonferencián hivatalosan Karel Kramar mint az ország miniszterelnöke vezette, de valójában Benes irányította. Ennek következtében Kramar viszonya Benessel rohamosan romlott. Végül Masaryk visszahívta őt Párizsból.⁵ Ezzel szemben Benes addig nem mozgott a békekonferenciáról, míg az 1918. decemberi demarkációs vonal politikai határrá nem vált.⁶

A csehszlovák igényekkel kapcsolatban a csehszlovák delegáció 11 írásbeli memorandumot nyújtott át a békekonferenciának.⁷ Emellett Benes

3 BENES, Edvard: *A nemzetek forradalma*. Bratislava 1936. I-III, kötet, III. kötet 237. old.

4 A prágai kormány tájékoztató közleményét ismerteti BOROS Ferenc: *Magyar-Csehszlovák kapcsolatok 1918-1921-ben*. Budapest. 1970. 44. old.

5 A Kramar-Benes konfliktusról lásd HANZAL, Josef: *Edvard Benes*. Prága, 1994. (Ez utóbbi jelent meg magyar nyelven 1997-ben a Nap Kiadónál.) 35-36. old.

6 Benes és a csehszlovák delegáció békekonferencián történő szerepléséről lásd STRICKLAND: *Czechoslovakia at the Paris Peace Conference 1919*. Minneapolis 1958. – továbbá PERMAN, D.: *The shaping of the Czechoslovak State*. Leiden. 1962.

7 Raschhofer forráskiadványa, RASCHOFER: *Die Tchechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenzen von Paris 1919-1920*. Berlin 1938. Teljes teljedelemben közli az összes csehszlovák memorandumot.

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásából
lehetőséget kapott, hogy a Legfelső Tanács előtt szóban is ismertesse a csehszlovák követeléseket.⁸

A csehszlovák igények írásbeli betérjesztése

Jelen alfejezetben röviden áttekintjük a 11 benyújtott memorandum tartalmát, gondolatmenetét, különösen részletesen fogjuk tárgyalni a csehszlovák területi követeléseket összefoglaló II. számú és a Szlovákiával foglalkozó V. számú memorandumokat:

*Az I. számú memorandum*⁹ a csehszlovákok történetével, civilizációjával, harcaival, munkájával és jelentőségével foglalkozik. Elmondja, hogy szlávok mind hátramaradtak a latin és a román világgal szemben, fölszabadulásuk a politikai és gazdasági elnyomás alól sehol sem volt teljes. A szlávoknál a brutalitás és az elnyomás szelleme sohasem volt akkora, mint a germánoknál, a szlávok individualisták, érzelmesek, álmodók és idealisták, valóságérzetük csekély. Ezzel szemben a germánok erős kollektív hajlamokkal rendelkeznek, és az évszázados római-latin szomszédság következtében megelőzték a szlávokat.

Nyugatról a germánok, míg keletről a mongolok, avarok, magyarok, tatárok, törökök nyomták a szlávokat. Ennek ellenére a 14. és 15. században a csehek az európai demokratikus és vallási megújulás élharcosai lettek. De a Habsburgok eltiporták őket, katalizálták és centralizálták államukat.

A 19. század nagy fellendülést hozott a cseheknek, kialakult az erős parasztság, a szervezett munkásság, a gazdag és független polgárság, mely a németellenes küzdelem gondjait is felvállalta. A cseh gazdaság volt a legfejlettebb egész Közép-Európában.

A csehek küldetése mindvégig a humanitás szolgálata volt, a szellemi és erkölcsi értékeket védelmezték a német barbársággal szemben, nem fegyverrel, hanem a moralitás eszközeivel.

A csehek és a Budapest által rettenetesen elnyomott szlovákok között már ekkor feléledt a szláv szolidaritás gondolata.

Földrajzi helyzete a cseh népet a szlávok élére állította, és a németellenes védelem első vonalába helyezte. A világháború utáni új élet kezdetén, a központi hatalmak igája alól felszabadulva a csehszlovák nép jogosan kér méltánylást a maga számára Európától a nagy szolgálataiért. Megállapíthatjuk, hogy ez a memorandum gyakorlatilag a Masaryk által kidolgozott történetbölcselet rövidített verziója volt.

⁸ Benes beszédét teljes terjedelmében közli: *Paper relating to the relations of United States 1919 the Paris Peace Conference* vol I-XII. Washington. 1942-1947. (a továbbiakban PPC), III. kötet 876-887. old.

⁹ RASCHHOFFER *i. m.* 2-33. old.

Az II. számú emlékirat¹⁰ a csehszlovák területi követelésekkel foglalkozik, hét fejezetben: Az 1. fejezetben¹¹ kimondja a memorandum, hogy Csehszlovákiát történelmi cseh tartományokból (Cseh- és Morvaország és Szilézia), Szlovenszkóból kell létrehozni. De ide kell csatolni még a magyarországi rutén-lakta területeket is. Emellett biztosítani kell Csehszlovákia és Jugoszlávia közötti területi összeköttetést is egy korridor létrehozásával.

Az 2. fejezetben¹² a történelmi cseh tartományok határaival kapcsolatos elképzeléseiket fejtik ki. A memorandum leszögezi, hogy a csehszlovák állam javára területi kiigazításokat kell végrehajtani Porosz-Sziléziában és Alsó-Ausztriában, az előbbiből Glatzot, és Ratibort, az utóbbiból Gmünt és Morvamezőt kell a csehszlovák köztársasághoz csatolni.

A 3. fejezet¹³ Szlovákiával foglalkozik. A memorandum hangoztatja e terület teljes földrajzi egységét, és különösen kiemeli a déli határ fontosságát, amelyet a Duna, a Mátra és a Bükk alkot, kelet felé pedig a tokaji borvidék határolja el a Bodrogig. Szlovenszkó két részre oszlik, a keleti rész a Tisza, a nyugati rész a Duna felé fordul völgyeivel és folyóival.

A földrajzi bevezető után a népesség etnikai összetételével foglalkozik a memorandum. Ismerteti, hogy az 1900-as népszámlálás adatai szerint 1 967.970 szlovák élt Magyarországon. Majd rögtön megtámadja ezt az adatot, kijelenti, hogy óvatosan kell bánni a magyar statisztikákkal, úgymond egy magyar miniszter a parlamentben beismerte, hogy ezekre nem lehet támaszkodni. Ugyanis a magyar népszámlálások során felsőbb utasításra sok százezer nem magyart magyarnak írnak be, hogy ily módon emeljék a magyarok számát. Napirenden vannak a statisztika összeállítására körül a csalások és hamisítások.

Ezek után kifejti, hogy valójában 2.300.000 szlovák él Magyarországon és emellett lehet még arra is számítani, hogy az a 700.000 szlovák, aki a magyarok üldözése elől Amerikába menekült, Csehszlovákia megszületésének hírére hamarosan hazatér.

A memorandum leszögezi, hogy Szlovenszkó számára igénybe kell venni bizonyos magyarok által lakott területeket is. Magában Szlovenszkóban a magyar lakosság szétszórva él, mert a mértéktelen magyarosító rendszer tudatosan kolonizálta a területet. A magyarlakta területek igénybevételét különben még az is indokolja, hogy még így is nagyszámú szlovák szórvány marad Magyarországon. A Duna Csehszlovákia számára élet-szükséglet, ebben a kérdésben nem tehetnek engedményeket a magyarok-

10 RASCHHOFER *i. m.* 34-42. old.

11 RASCHHOFER *i. m.* 34-42. old.

12 RASCHHOFER *i. m.* 42-43. old.

13 RASCHHOFER *i. m.* 44-55. old.

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásáiból
nak. A dunai határ az egyedüli lehetséges határ Magyarország és Csehszlovákia között.

Pozsonyra mindenféleképpen szüksége van a csehszlovák államnak, bár e város lakóinak többsége német, laknak benne magyarok is, és a szlovákok a magyarokhoz és a németekhez viszonyítva kisebbséget jelentenek. De Pozsony évszázadokon át szlovák város volt és úgy tekintettek rá, mint Szlovenszkó fővárosára. A dunai határnak folytatódnia kell a Mátra, a Bükk és Hegyalja felé, és bár itt nincs zárt és természetes határvonal, ezt a területet is Csehszlovákiához kell csatolni. Bár itt most magyarok laknak, egykor itt szlovákok laktak, akiket a brutális magyar elnyomás kiirtott. Természetesen a bekebelezett magyarok (és más nemzetiségek) széles körű nemzetiségi jogot fognak kapni.

A 4. fejezet¹⁴ a ruténokkal foglalkozik, előljáróban röviden ismerteti a ruténok számát és földrajzi elhelyezkedését, majd felveti a terület további sorsának kérdését. Kijelenti, hogy a területet oda lehetne csatolni akár Lengyelországhoz, akár Ukrajnához, de ez a két ország erre nem tart igényt. Viszont nem lehet otthagyni a magyaroknak, ezért a legjobb megoldás az, ha autonóm tartomány formájában Csehszlovákiához csatolják.

A 5. fejezet¹⁵ az ún. csehszlovák-jugoszláv korridor kérdésével foglalkozik. A konkrét javaslatot egy történelmi magyarázat előzi meg. Eszerint: Közép-Európában a németek és a magyarok együtt akartak uralkodni a többi nép felett. A pángermán terveket a magyarok mindig támogatták. Valójában a 13. századig Csehország, Morvaország, Szilézia és Szlovenszkó a délszlávok közvetlen szomszédjai voltak Pannónia révén, ahol Krajnával, Stájerországgal és Alsó-Ausztria szlávjaival érintkeztek. A csehszlovák-jugoszláv szomszédságot a magyarok és a németek 14. és 15. században széttörték, és így szétválasztották a két népet. Innentől kezdve a magyar-német szövetség hosszú időn keresztül szétválasztotta az északi és a déli szlávokat.

Ezen történelmi bevezető után áll elő a memorandum a javaslattal. Azt mondja: a magyar és a német elem között élő szláv népesség még ma sem tűnt el teljesen, Nyugat-Magyarország vegyes lakossága közül 25-30% szláv nemzetiségű. Azaz kézenfekvő a megoldás: Csehszlovákiához kell csatolni Moson és Sopron megyét, míg Jugoszláviához kell csatolni Vas és Zala megyét. Az így létrejövő korridor elválasztja egymástól a németeket és magyarokat, megszűnik a pángermanizmus magyar támasza. A demokratizált magyarok közeledni fognak a két szláv államhoz, és így a béke ügyének nagy szolgálatot tesznek.

14 RASCHHOFER *i. m.* 56-57. old.

15 RASCHHOFER *i. m.* 58-66. old.

A 6. fejezet¹⁶ a közlekedési utak nemzetközivé tételével foglalkozik. Először a vízi utakról fejt ki a csehszlovák álláspontot. Ismételten kijelenti, hogy Csehszlovákia dunai állam, ezért mindenféleképpen szüksége van a Dunára, pontosabban annak nemzetköziesítésére. Csehszlovákia a Dunán keresztül kerül kapcsolatba a Fekete-tengerrel. Ugyanilyen fontosságú az Elba nemzetköziesítése is, mert ez által Csehszlovákia Hamburggal kerülhet közvetlen összeköttetésbe. Míg a Visztula nemzetközivé tétele révén Csehszlovákia közvetlen összeköttetésbe kerülhetne Danzinggal.

A memorandum a vasutakra is kitér, kijelenti, hogy a Pozsony-Trieszt, a Pozsony-Fiume, a Prága-Nürberg-Strassburg vonalakat szintén nemzetközivé kell tenni. Kijelenti, hogy Csehszlovákiának direkt francia kapcsolatra van szüksége, hiszen a Monarchia megszűnése óta Prága Közép-Európa központja, erre kell áthaladnia a Nyugatról jövő gazdasági összeköttetéseknek.

A 7. fejezet¹⁷ a lausitzi szorbok ügyével foglalkozik, autonómiát és a csehekkel való közvetlen kapcsolatot kíván nekik.

*Az III. számú emlékirat*¹⁸ a csehországi német kérdéssel foglalkozik. Bevezetésképpen 1910-es népszámlálási adatokat ismertet, melyek szerint Cseh-, Morvaország és Szilézia területén 3.512.583 német élt. Majd kijelenti, hogy német kérdés csak csupán Csehországban létezik, ugyanis Morvaországban a németek szétszórta élnek. Hasonlóan a II. számú memorandum Szlovákiával foglalkozó fejezetéhez, ez a memorandum is megbízhatatlannak mondja a Monarchiában készült statisztikákat. Kijelenti, hogy legalább 800.000-1.000.000 fő levonandó a németiség létszámából, mert az osztrákok rendszeresen meghamisították a statisztikákat.

Ezek után gazdasági indoklás következik, a memorandum kifejti, hogy Csehszlovákia nyersanyagforrásainak igen jelentős része van német-lakta területeken, és ezek elszakítása tönkretenné az államot. Különösen szüksége van a csehszlovák államnak a nagy szénvidékekre. Csehország oszthatatlanságát stratégiai okok is indokolják, a németek által lakott hegykoszorú elvétele kiszolgáltatná a cseheket a németeknek.

Ezek után némi történelmi érvelés következik (német kolonizáció, fehérhegyi csata stb.), majd a memorandum biztosítja olvasóját, hogy a németek a jövőben Csehszlovákiában teljes demokráciában fognak élni (általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog), és számukra az összes kisebbségi jogot garantálni fogják. Csehszlovákia második Svájc lesz, a német pedig a második államnyelv.

16 RASCHHOFER *i. m.* 67-77. old.

17 RASCHHOFER *i. m.* 78-83. old.

18 RASCHHOFER *i. m.* 84-109. old.

Az IV. számú emlékirat¹⁹ a tescheni kérdést elemzi, kijelenti, hogy ezen terület birtoklása létkérdés Csehszlovákia számára. A lengyel többség valójában nem létezik, valójában csak azért mutatnak ki a statisztikák ilyen nagy számú lengyelt a területen, mert helytelen népszámlálási módszert alkalmaztak. A sziléziai lakosokat, akik átmenetet jelentenek a csehek és lengyelek között, a lengyelek magukhoz számítják. Ráadásul Csehszlovákiának a kiterjedt szénvidékek miatt, illetve a kassa–oderbergi vasútvonal miatt mindenféleképpen szüksége van a területre. Lengyelország pedig találhat magának kárpótlást Porosz-Sziléziában.

Az V. számú emlékirat²⁰ Szlovenszkóval foglalkozik négy fejezetben:

Az első fejezetben²¹ a memorandum azt fejtegeti, hogy a Vág, a Garam, a Nyitra és az Ipoly partján, továbbá a Duna mellett és Nyugat-Magyarországon (a Fertő-tótól a Balatonig) szlovákok laktak már a magyarok bejövetele előtt is. A 9. században a magyarok kiirtották Nyugat-Magyarországon a szlávokat, de viszont a Duna túlsó partján megmaradtak a szlovákok. A középkor folyamán a magyar királyok a szlovákokkal szemben a német kolonizációnak kedveztek, s a németeket az őslakos szlovákok rovására kedvezményekben részesítették, de a szlovákok ellenálltak a germanizálásnak.

A második fejezetben²² az erőszakos magyarosítással foglalkozik a memorandum. Kifejti, hogy: a 18. századig a magyarok bizonyos mértékben megtűrték a szlovák nyelvet. De 1825-től a szlovákoknak erősen védekezniük kellett az erőszakos magyarosítás ellen. A „tót nem ember” – mondogatták a magyar urak.

1868-ban ugyan papíron biztosították a más nemzetiségűeknek is az állampolgári jogokat, de valójában a magyar állam elutasította a nemzetiséghez és a nyelvhez való természetes jogot. Európa történelemkönyveiben nincsen hasonló elnyomás, mint ahogy a magyarok elnyomták a szlávokat. A memorandum több ízben idézi Grünwald Béla „Felvidék” című röpiratát, és az abból vett idézetekkel támasztja alá álláspontját.

A gondolatmenet az alábbi módon folytatódik: a magyar kormány legfőbb célja a szlovákok kiirtása volt. A magyarok valóságos razziákat rendeztek a szlovák gyerekek után, akiket 1874 és 1900 között elszakítottak szüleiktől és az Alföldre vittek, hogy velük is szaporítsák a magyarok számát. Hajszákat indítottak 12-15 éves szlovák lányok után is, akiknek nagy része bordélyokba került.

19 RASCHHOFER *i. m.* 110-153. old.

20 RASCHHOFER *i. m.* 158-205. old.

21 RASCHHOFER *i. m.* 158-161. old.

22 RASCHHOFER *i. m.* 162-167. old.

Hosszasan idézi a memorandum a magyar kormány gazdasági elnyomó intézkedéseit, kijelenti, hogy a magyar kormány igyekezett meggátolni a szlovákok anyagi gyarapodását. A magyar elnyomás elől 739.565 fő menekült el Amerikába.

A 3. fejezet²³ a magyar népszámlálással, pontosabban a magyar statisztikákkal foglalkozik. Kifejti, hogy a magyar statisztika tudatosan meghamisította a szlovákok számát, Pest megyében például 20.000 szlovákot magyarnak írtak be. Megvádolja a magyarokat, hogy több mint félmillió szlovákot magyarnak könyveltek el a statisztikákban.

A 4. fejezet²⁴ Szlovákia határaival foglalkozik, a memorandumban követelt határ a Duna bal partját követi Vácig, majd áthalad a Cserhát és a Bükk-hegységen, utána a Miskolc-Tokaj-Sárospatak-Sátoraljaújhely vonal mentén fut.

A VI. számú emlékirat²⁵ a rutén kérdéssel foglalkozik részletesen, a II. számú emlékirat ide vonatkozó részét ismétli meg. Kijelenti, hogy a három szóba jöhető megoldás (lengyel, ukrán, csehszlovák) közül a Csehszlovákiához való csatolás a leghelyesebb.

A Szlovákiával foglalkozó memorandumhoz hasonlóan, ebben a memorandumban is ecsetelik a magyar elnyomó intézkedéseket, illetve sok rutén a magyar elnyomás elől menekült ki Amerikába. Kiemeli a terület stratégiai jelentőségét, hiszen ha az Csehszlovákiához tartozna, Csehszlovákia hidat nyerne Románia felé.

A VII. számú emlékirat²⁶ a lausitzi szorbok sorsával foglalkozik, illetve követeli a vendek felszabadítását a német uralom alól.

A VIII. számú emlékirat²⁷ Ratibor Csehszlovákiához való csatolását követeli

A IX. számú emlékirat²⁸ Glatz Csehszlovákiához való csatolását követeli.

A X. számú emlékirat²⁹ a cseh-osztrák határ kiigazításával foglalkozik, illetve porosz-sziléziai határkiigazítások szükségességét magyarázza.

A XI. számú emlékirat³⁰ jóvátételt és hadi kárpótlást kíván, mindazokét, amiket a csehszlovákok a háború alatt elszenvedtek.

A csehszlovák igények szóbeli betérjesztése

23 RASCHHOFER *i. m.* 168-175. old.

24 RASCHHOFER *i. m.* 176-205. old.

25 RASCHHOFER *i. m.* 206-223. old.

26 RASCHHOFER *i. m.* 224-255. old.

27 RASCHHOFER *i. m.* 256-265. old.

28 RASCHHOFER *i. m.* 266-275. old.

29 RASCHHOFER *i. m.* 276-297. old.

30 RASCHHOFER *i. m.* 298-310. old.

A békekonferencia úgy határozott, hogy az igények írásbeli beterjesztésén kívül lehetőséget ad a kisebb szövetségeseknek, hogy azokat szóban is előadják, mégpedig a legfelső szinten. Így került sor arra, hogy Benes a Legfelső Tanács előtt február 5-én ismertette a csehszlovák igényeket.³¹

Benes alaposan igénybe vette a Legfelső Tanács idejét és türelmét, hiszen három és fél órán keresztül beszélt hazája helyzetéről és területi követeléseiről,³² bár azt is meg kell jegyeznünk, hogy kérdésekkel többször megszakították előadását.

Előadása bevezető részében emlékeztette a hallgatóságát, hogy a csehszlovák nemzet „... sohasem habozott a szövetségesek, s a demokrácia érdekei mellett kiállni. Nem a területszerzés vitte harcba, hanem ugyanazon eszmények, mint a szövetséges nemzetek fiait. Egy középkori dinasztia ellen kelt fel, amelyet a bürokrácia, a militarizmus, a római katolikus egyház, s bizonyos mértékig a nagytőke tartott fenn... Az egész nemzet csupán saját sorsát kívánta a kezébe venni.”³³ Majd így folytatta: „A nemzet háromszáz évnyi szolgaság és hányattatás után, amely kis híján fölemésztette, most úgy érzi, bölcsnek, mértékletesnek és igazságosnak kell lennie szomszédaihoz, hogy az irigységet, s a viszályok kiújulását elkerülje, ami hasonló veszélyekbe sodorná ismét”.³⁴

Úgy véljük, hogy a memorandumokban megfogalmazott csehszlovák igények ismeretében álszent szemforgatásnak kell minősítenünk ezeket a szavakat.

Ezen emelkedett bevezető után tért rá a területi kérdésekre. A történelmi országrészek (Cseh-, Morvaország és Szilézia) esetében történelmi érvelést alkalmazott, azaz kifejtette, hogy ez a három terület már a 6. században egy államot alkotott egy cseh dinasztia uralma alatt. Majd így folytatja: 1526-tól a Habsburgok kerültek Bohémia trónjára, s noha de jure mindvégig elismerték a cseh intézmények létét, ettől az időtől kezdve erős hatalmi központosításba kezdtek... A cseh nép háromszor lázadt fel nem pusztán az elnémetesítés ellen, de éppúgy az arisztokrata és katolikus kiváltságok rendszere ellen is”.

Ezek után Benes kifejtette a csehszlovák nép történelmi eredményeit, nevezetesen azt, hogy a fehérhegyi csatavesztés okozta kábulatból a francia forradalom hatására a nép magához tért, s Közép-Európa első nemzetévé lett. Ahogy Benes fogalmazott: „... nemzetünk oly szorgosan iparkodott, hogy a 20. század elejére ipari, szellemi és politikai tekintetben egyaránt Közép-Európa legfejlettebb társadalmává nőtte ki magát”.³⁵

31 ARDAY *i. m.* 154. old.

32 Benes beszédét teljes terjedelmében közli PPC III. kötet 876-887. old.

33 PPC III. kötet 877. old.

34 PPC III. kötet 877. old.

35 PPC III. kötet 878. old.

Ezek után kijelentette, hogy Cseh-, Morvaország és Szilézia geográfiai, valamint etnográfiai szempontból egységet képez. Arra is kitért, hogy a német kolonizáció miatt 2.400.000 német él ezen a területen. De rögtön hozzátette, hogy ez az adat az 1910-es osztrák népszámlálás eredménye, amely népszámlálást az osztrák hatóságok meghamisították.

Ennél a pontnál Lloyd George megkérdezte, hogy mit mutatnak a korábbi statisztikai adatok.³⁶ Benes válaszában kifejtette, hogy az 1900-as adatok hasonlóak az 1910-eshez, de ez azzal magyarázható, hogy ezeknél ugyanolyan hamisítás történt. Ekkor Wilson elnök megkérdezte, hogy hány cseh él a területen, Benes azt válaszolta, hogy 4.500.000 fő.³⁷

Ezek után Benes gazdasági érvelést alkalmazott, azt mondta, Csehország volt a Monarchia gazdaságilag legfejlettebb része, például a cukoripar 90%-a, a textilipar 70%-a, a vasgyártás 55%-a, az alkoholgyártás 60%-a itt található, ez az ipar azonban a nemzetiségileg kevert németek lakta határterületekre koncentrálódik. Mivel a belső – zömében agrárgazdálkodással foglalkozó – cseh területek nem létezhetnek a peremterületek ipara nélkül, meg kell őrizni a terület egységét, azaz a németek lakta peremterületeknek is Csehszlovákiához kell tartozniuk.

Ennél a pontnál Lloyd George ismét közbeszólt, azt kérdezte, mi az oka annak, hogy az ipar a peremterületekre koncentrálódik.³⁸ Benes azt válaszolta, hogy azért, mert a nagy szénmezők a peremterületeken találhatók. Ez után egy kisebb – véleményünk szerint 10 perces – vita, pontosabban beszélgetés bontakozott ki Lloyd George, Balfour, Benes és Kramar között a peremterületek etnikai és gazdasági viszonyairól, illetve ezek összefüggéseiről. Ennek során Benes ismét megcsillantotta páratlan pragmatizmusát és érvelési tudományát, kifejtette, hogy csehországi németek is Csehszlovákiához szeretnének tartozni, ugyanis tisztában vannak azzal, hogy amennyiben Németországhoz csatolnák őket, nem lennének képesek a németországi iparral versenyezni, és így ipari vállalkozásaik gyorsan csődbe mennének. Ezek után a tescheni kérdéssel folytatta előadását. Kijelentette, hogy etnográfiai és gazdasági okok miatt kéri a terület Csehszlovákiához való csatolását.³⁹ Ismét azzal vádolta meg az osztrák statisztikusokat, hogy politikai okok miatt – természetesen ismét a csehek kárára meghamisították a tescheni terület nemzetiségi statisztikáit, azaz jóval több cseh él itt, mint amennyit a statisztikák kimutatnak. Sőt, valójában a lengyelek vannak kisebbségben.

36 PPC in. kötet 879. old.

37 Uo.

38 PPC in. kötet 880. old.

39 PPC in. kötet 881-882. old.

Ezen a ponton Lansing megkérdezte, hogy Masaryk elnök miért nyilatkozta azt, hogy Teschen még nem készült fel a népszavazásra.⁴⁰

Benes azt válaszolta, hogy nem tud népszavazási kezdeményezésről, de amennyiben lenne népszavazás, biztos benne, hogy az cseh sikerrel zárulna.

Majd ismertette azokat a gazdasági érveket, amelyek Teschen Csehszlovákiához való csatolása mellett szólnak. Gyakorlatilag megismételte a IV. számú memorandum két érvét, azaz:

– A tescheni szénmezőkre – amelyek geológiailag egységesek –, mindenféleképpen szüksége van a cseh iparnak, mert ezen szén nélkül nem tudna működni.

– Teschenen keresztül húzódik az a vasútvonal, amely összeköti Csehországot Szlovákia északi részeivel.

Ezek után Benes ismét visszatért a Cseh-Morvaország és Szilézia határainak kérdésére, és bejelentette, hogy kéri Ratibor és Glatz Csehszlovákiához való csatolását,⁴¹ rátér a szlovák kérdésre.⁴²

Kifejti, hogy Szlovákia egykor a csehszlovák állam részét képezte, de a magyarok a 10. század folyamán lerohanták. Ezek a hódítók sikertelenül próbálták elmagyarosítani ezt a területet. A lakosság mindmáig cseh érzelmű, s az új államhoz kíván tartózni (a jegyzőkönyv szerint: „The population still felt Czech, and wished belong to the new state.”).

Ezt követően rátér a határkérdésre, kifejti, hogy „Szlovákiát északról a Kárpátok, délről a Duna határolja. A Duna déli irányba forduló partjától a Tiszaig terjedő határ részint természetes, részint mesterséges. Ez a szakasz elkerülhetetlen módon sok magyart is leválaszt, mely problémára a konferenciának kell megoldást találnia”. Lloyd George itt közbeszólt, és kifejtette azon véleményét, hogy a Szlovákiára vonatkozó igények jogosságához nem fér semmi kétség, és ezért azt javasolja Benesnek, hogy megjegyzéseit csupán a vitatott pontokra korlátozza.⁴³

Erre Benes ismét leszögezte, hogy a dunai határhoz mindenféleképpen ragaszkodik. „Szlovákia dunai ország” – mondta. Majd ennek alátámasztásául ismét a történelemhez fordult, kifejtette, hogy amikor a magyarok bejöttek, a szlovákok uralták egész Pannóniát. A magyarok felűzték őket a hegyekbe, s miután a Duna jobb partját megtisztították a szlovákoktól, közvetlen érintkezésbe kerültek a németekkel. A Duna bal partján élő szlovákokat azonban nem tudták kipusztítani. Ezek a földjükön maradtak, noha többé-kevésbé elmagyarosodtak. A dunai határ igényét ezek után Benes gazdasági érvekkel is megpróbálta alátámasztani, kifejtette, hogy „a cseh-

40 PPC III. kötet 882. old.

41 PPC III. kötet 883. old.

42 PPC III kötet 883-886. old.

43 PPC III. kötet 883. old.

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásából
szlovák államnak nincs közvetlen tengeri határa. Három oldalról németek, a negyedikről magyarok veszik körül. Ipari ország lévén feltétlen szüksége van tengeri kijáratra. Ezt csak a nemzetközivé nyilvánított Duna biztosíthatja számára, az állam gazdasági életének alapjaként. Ez geográfiai szükségszerűség, amely nélkül az új állam nem lehet meg”⁴⁴

Lloyd George ezen a ponton megkérdezte, hogy a dunai régióban mekkora a szlovákok aránya.⁴⁵ Benes azt válaszolta, hogy a terület elcsatolásával a csehszlovák államhoz mintegy 350.000 magyar kerülne. Ám rögtön hangsúlyozta, hogy ezen a területen erőszakos elmagyarosítást folyt. Ráadásul a folyó túlsópartján jó néhány szlovák szóróványtelepülés van. Így például Budapest környékén 150.000 szlovák él. Őket kompenzációként magyar fennhatóság alatt hagynák – mondta.⁴⁶

Sonnino erre megkérdezte, hogy mekkora a szlovákok aránya a magyarokkal szemben.⁴⁷ (Gyakorlatilag Lloyd George a Benes által megválaszolatlanul hagyott kérdését ismételte meg.)

Benes azt válaszolta, hogy azok a vidékek, amelyeken a felmérések alapulnak, észak-déli irányban húzódnak, s ily módon erős magyar többséget mutatnak. „Ő maga különben úgy becsüli, hogy az általa említett térségben 60% a szlovák népesség aránya, de megbízható adatot igen nehéz lenne közölni, mivel e terület sohasem képzett különálló népszámlálási körzetet”⁴⁸ – mondta.

Wilson elnök ekkor megkérdezte, hogy vajon a városokról léteznek-e hozzáférhető statisztikák, illetve igaz-e az az állítás, miszerint a szlovák népesség egyedül Pozsonytól érintkezik a Dunával. Benes azt válaszolta, hogy a szlovákság Budapeستől északra is eléri a Dunát, noha el kell ismernie, „hogy a folyó menti lakosság nagyobb részét magyar”⁴⁹

Ezek után a Lloyd George, Benes és Kramar a szlovák folyók hajózhatóságáról, illetve a Dunához vasúton történő kijutásról beszélgettek. Benes ennek során leszögezte, hogy az általa előadott határigényeket épp a vasúti közlekedés adottságai diktálják. A hegységek észak-déli iránya miatt kelet és nyugat között csekély az érintkezési lehetőség. Ennélfogva szükség van arra a vasútvonalra, amely az oldalirányú összeköttetést egyedül biztosítja.

Benes elismerte, hogy a határ ilyen módon történő meghúzásával tekintélyes számú magyar kerülne a csehszlovák állam keretei közé, de rögtön kijelentette, hogy a magyar statisztikák még az osztrákokénál is megbízhatatlanabbak.

44 PPC III. kötet 884. old.

45 Uo.

46 Uo.

47 Uo.

48 Uo.

49 PPC III. kötet 885. old.

Itt jelenik meg először az a benesi érv, amely még 1945-46-ban a szlovák-magyar lakosságcsere-tárgyalások során is felbukkan, ugyanis Benes kijelentette, hogy összességében 650.000 magyar kerülne a csehszlovák állam keretei közé, de ugyanekkor 450.000 szlovák maradna Magyarországon.⁵⁰

Ezek után Benes ismét előveszi a memorandumokból már jól ismert brutális magyar elnyomás képét, így beszél: „A szlovákokat különösen sújtotta az elnyomás, maga Kossuth mondta, hogy a szlovákok nem kaphatják meg a választójogot. A magyarok nyíltan hangoztatták, hogy a szlovákokat nem tartják embereknek. Szlovákiában 2300 hivatalnok közül csupán 17 volt szlovák. 1700 bíróból mindössze 1, míg 2500 adószedőből nem több mint 10! Ennek következtében a szlovák lakosság kivándorolt Amerikába. Mások otthonaikat elhagyván könnyebb megélhetés reményében Magyarország más vidékeire települtek át, mint azt a Budapest mellett élő 90.000 és a Debrecen környéki 80.000 szlovák példája tanúsítja”.⁵¹

Előadása következő részében Benes Kárpátalja kérdését vette fel. Így érvelt: „A szlovákok szomszédságában, tőlük keletebbre van egy terület, amelyet ruténok népesítenek be. Ezek a ruténok ugyanazon törzsből származnak, mint a kelet-galíciiaiak, akiktől a Kárpátok elválasztják őket. A szlováksággal szoros szomszédságban élnek, hasonló társadalmi és gazdasági körülmények között – mi több a két nép nyelve közt egy átmeneti nyelvjárás is létrejött. A ruténok nem kívánnak magyar fennhatóság alatt maradni, s ezért felajánlották, hogy egy önálló államot alkotva szoros föderációba lépnének be Csehszlovákiába... Igazságtalanság lenne őket a magyarok kénye-kedvére hagyni, s habár a csehszlovák igények között nem szerepel, ő (mármint Benes – G. L.) mégis vállalta, hogy ügyüket a konferencia elé tálja.”⁵²

Előadása záró részében Benes felvette az ún. korridor kérdését, azaz azt kérte a konferenciától, hogy a magyarok és az osztrákok rovására Csehszlovákia és Jugoszlávia között hozzanak létre korridort, és így biztosítsák Csehszlovákia számára az Adriai-tengerhez való kijutás lehetőségét.

Az előadása meghallgatása után a Legfelső Tanács úgy döntött, kiküld egy bizottságot a csehszlovák kérések megvizsgálására. Így jött létre „A csehszlovák területi igények tanulmányozására alakított bizottság.”⁵³

50 Uo.

51 Uo.

52 PPC III. kötet 886. old.

53 PPC III. kötet 887. old.

Konklúziók

Leszögezhetjük, hogy a békekonferencia elé beterjesztett csehszlovák memorandumoknak az volt a célja, hogy meggyőzze a győztes antanthatalmokat arról, hogy milyen előnyökkel is járna számukra egy erős csehszlovák állam létrehozása Közép-Európában. Külön ki kell emelnünk, hogy a memorandumok sorozatosan kétségbe vonták az osztrák és a magyar népszámlálások eredményeit, csalással, hamisítással vádolva meg a Monarchia statisztikusait és persze politikusait. Miközben a memorandum összeállítói – amikor a szlovákok számáról volt szó – igen „kreatív módon” bántak a statisztikai adatokkal. Szintén fontos eleme volt az érvrendszernek érzelmi húrokat is megpendítő (bordélyba hurcolt fiatal szlovák lányok), általuk „brutális magyarosításnak” nevezett folyamat élénk színekkel történő ecsetelése. Miközben a memorandumszerzők mélyen hallgattak a más nemzetiségek önrendelkezési jogáról.

Benes 1919. február 5-i beszédében az írásban benyújtott 11 memorandum főbb állításait ismételte meg. A csehszlovák igények alátámasztásául az érvek elképesztően széles spektrumát vonultatta fel a Legfelső Tanács előtt, beszédében a memorandumokból már ismert történetbölcseleti, stratégiai és gazdasági érvek mellett találkozhatunk geológiai (lásd tescheni szénmezők egységessége) és nyelvészeti (a ruténok és a szlovákok közös nyelvjárása) érvekkel is. Beszédét figyelemreméltóan leleményesnek kell minősítenünk, hiszen még arra is talált érvet, hogy megmagyarázza, miért lesz jó a németeknek Csehszlovákiában. Bár meg kell jegyeznünk, az a tény, hogy Lloyd George, Sonnino és Wilson számos igen kellemetlen kérdést – főképpen az elcsatolandó területek etnikai összetételére irányuló kérdéseket tekintjük ilyennek – tett fel, mutatja, hogy előadásának számos állítását kritikával fogadták a Legfelső Tanács tagjai.

Véleményünk szerint Borsody István alábbi értékelése tökéletesen kifejezi a Benes vezette csehszlovák békedelegáció szereplésének lényegét: „...Remekül felkészült (mármint Benes – G. L.). Nem vetődhetett fel olyan kérdés, amire nem lett volna irattáskájában egy memorandum. A memorandumok pedig mind azt bizonyították, hogy Európa, a világ, az emberiség, a béke és igazság szerint csak egy megoldás létezik, mégpedig az, amelyik megfelel a cseheknek.”⁵⁴